

Johdatus opin historiaan

Turun kristillisessä opistossa
Itä-Suomen yliopiston avoimen yliopiston
vaatimusten mukaan
tammi-helmikuussa 2012
TD Kalle Elonheimo

kalle.elonheimo@evl.fi
kalle.europilgrimage.org / kallelta.wordpress.com
Luento 31.1.2012

© Kalle Elonheimo 2012

Tätä saavat käyttää vain Turun kristillisen opiston alkuvuoden 2012 yleisen teologian kurssin opiskelijat. Tiedostoa ei saa jakaa edelleen, ei myöskään sen tulostetta.

Aiheet 31.1.2012

31.1.

6 T. Mannermaa, Kristillisen opin vaiheet

- 6.5 virkaoppi
- 6.6 armo-oppi

7 Bengt Hägglund, Uskon malli

- alkuteoksen *Trons mönster* mukaan
  - 7.1 Jumalan todellisuus
  - 7.2 Luominen

6.5 virkaoppi

- 6.5.1 UT
- 6.5.2 Patristinen virkaoppi
- 6.5.3 Skolastiikka
- 6.5.4 Rooman primaatti
- 6.5.5 Luterilaiset tunnustuskirjat

6.5.1 UT

- Moniulotteinen ja yksilöimätön virkakäsitys
- Apostolit, profeetat, opettajat, paimenet, kaitsijat, vanhimmat, diakonit ...
- ”palvelija” (diákonos), ”huoneenhaltija” (oikonómos)
- Paavali:
  - Kristuksen orja ja palvelija
  - Virka sanan palvelijan virka
  - Virka toimii ja on (aktualistinen ja ontologinen)
  - Apostoli – profeetta – opettaja
- Saarna ja opetus vastuullisille, karismaattiset taka-alalle
- Kristus varsinainen viranhaltija; ihmiset ottavat osaa Kristuksen virkaan

6.5.2 Patristinen virkaoppi

Apostoliset isät

- Klemens Roomalainen: Kirje korinttilaisille (95)
  - Piispa vanhimpien ympäröimänä toimii seurakunnan kanssa, joka hänet valinnut
  - Apostolinen suksessio
- Ignatios Antiokialainen (n. 110)
  - Piispa, vanhin ja kansa muodostavat paikalliskirkon, jossa Kristus virtuaalisesti läsnä
- Didakhe
  - Apostolinen sanoma ja apostoliset tavat
    - *Joka hengessä sanoo: ”Anna minulle rahaa tai jotakin muuta”, älkää kuulko häntä. Mutta jos hän toisten, puutteessa olevien, hyväksi käskee antamaan, älköön kukaan häntä tuomitko.*

6.5.2 Patristinen virkaoppi

Apostoliset isät

- Virka apostolisen tradition eteenpäin viejänä apostolisen suksektion avulla

Antignostilaiset isät

- Eirenaios (Irenaeus; k. 202), Hippolytos (k. 235), Tertullianus (k. 230)
- Apostolisen tradition ja viran yhteenkuuluvuus

Cyprianus (k. 258)

- Kirkko muodostuu piispasta, papeista ja uskovaisista
- Tärkeät kysymykset piispa ratkaisee vasta kysytyään neuvoa papeilta ja kirkkokansalta

Painopiste siirtyy viralle

6.5.3 Skolastiikka

- Virkaoppi kehittyi sakramenttiopin rinnalla
  - Firenzen kirkolliskokous vihkimyksen sakramentista:
  - ”Sen *materia* ovat esineet, jotka jakamalla vihkimys suoritetaan.”
    - Pappuus: malja ja viini, pateeni ja leivät
    - Diakoniaatti: evankeliumikirja
    - Subdiakonaatti: tyhjä malja ja pateeni
- Skolastiikan kaudella katolinen virkateoria valmiiksi

6.5.4 Rooman primaatti

- Itä myönsi jo varhain Rooman arvovalta-aseman ja hengellisen kunnia-aseman
- Augustinus: Rooman paavi kirkon ykseyden symboli
- Rooman primaatti: *de iure humano* vai *de iure divino*?
- Leo Suuri (paavina 440-461)
  - Mt 16:18 viittaa Pietarin olleen apostolien johtaja
  - Pietarin virka siirtyi seuraajille
  - Muiden piispojen arvovalta ei suoraan Kristukselta
  - Pietarin opetusvirka ulottuu kaikkialle kirkkoon
- => infallibiliteetti (Vaticanum I)

6.5.5 Luterilaiset tunnustuskirjat

CA V

- Saarnavirka ja sakramentit uskon saamista varten

Virka liittyy vanhurskauttamiseen

- Korostaa ihmisen ulkopuolelta tulevan merkitystä uskon syntymisessä
- Hengen ja sanan oikea suhde
- Sana itsessään armonväline, jossa Jumala puhuu
- Viran tehtävä välittää ihmiselle sana, jotta hän voi päästä osalliseksi pelastavasta uskosta

6.6 armo-oppi

- 6.6.1 Kreikkalaiset isät
- 6.6.2 Augustinus ja Pelagius
- 6.6.3 Semipelagiolaisuus
- 6.6.4 Skolastiikka ja Tridentinum
- 6.6.5 Luterilaiset tunnustuskirjat

6.6 armo-oppi

- 6.6.1 Kreikkalaiset isät
- 6.6.2 Augustinus ja Pelagius
- 6.6.3 Semipelagiolaisuus
- 6.6.4 Skolastiikka ja Tridentinum
- 6.6.5 Luterilaiset tunnustuskirjat

6.6.1 Kreikkalaiset isät

- UT: armo kristillisen sanoman keskeinen käsite, vaikka Jeesus ei käytä sanaa
  - Paavali:
    - Armo vanhurskaaksi *julistamisena* (persoonallis-juridinen puoli)
    - Armo uutena olemisena ja vanhurskaaksi *tekemisenä* (teologinen puoli)
- => jumalallistuminen kreikkalaisten isien armoopin keskuksiksi
  - Tuleminen osalliseksi jumalallisesta olemisesta
  - Pyhän Hengen osallisuus

6.6.1 Kreikkalaiset isät

- Ignatios Antiokialainen (k. 117)
  - Pelastus kohtaa jokaisen, joka yhdistyy Kristukseen ontologisesti uskossa ja kasteessa, ravitsee itseään eukaristian ravinnolla ja pysyy kirkon jäsenenä rakkauden siteellä kiinnittyneenä
  - Kristus itse asuu kristityssä
  - Yhteys Kristukseen yhdistää myös kirkon kanssa
- Eirenaos
  - Jumala tuli ihmiseksi, jotta ihminen voisi tulla osalliseksi jumalallisesta elämästä
  - Kristus tuli yhdistämään kaiken ihmisyyden itseensä, tekemään uudelleen Jumalan työn, jonka synti oli turmellut, ja antamaan ihmiselle Pyhän Hengen
  - Täydellinen ihminen: ruumis, sielu ja Pyhä Henki
  - Armo jumalallistumista

6.6.1 Kreikkalaiset isät

- Athanasios (k. 373)
  - Jos Logos ei ole Jumala, kuinka voimme tulla jumallalistetuiksi?
- Kyrillos Aleksandrialainen (k. 444)
  - Kasteessa kristitty saa hyväkseen Kristuksen historiallisen työn, ja Jumala tulee asumaan häneen; Pyhä Henki muodostaa Kristuksen hänessä
  - Kristus elää kastetuissa, jotka ovat uskollisia kasteelleen
  - Kristuksen ja kristityn ontologinen yhteys täydellistyy eukaristian tarjoamassa Kristuksen läsnäolossa

6.6.2 Augustinus ja Pelagius

- Augustinus jatkaa idän perintöä
  - Ihmisen pyhyys Pyhän Hengen läsnäolosta
- Pelagius (n. 350-418)
  - Katsoi käsittelevänsä kristillisen elämän käytännöllisiä kysymyksiä, ei dogmaattisia ongelmia
  - Ihminen voi periaatteessa elää Jumalan käskyjen mukaan
  - Aksiomina tahdon vapaus
    - 1) => perisyntin kieltäminen
    - 2) => ei Jumalan välitöntä vaikutusta sieluun eli armoa

6.6.2 Augustinus ja Pelagius

– Pelagius

- ihmisellä vapaa tahto valita pelastuksen ja kadotuksen väliltä
- pelastus saavutetaan rakkauden kaksoiskäskyä ja kultaista sääntöä noudattamalla
- ihminen toimii ensin, Jumala sitten
- synnittämiä ihmisiä oli jo ennen Kristusta
- hylkäsi ajatuksen perisyynnistä

6.6.2 Augustinus ja Pelagius

- Augustinuksen armo-oppi
  - Perisynti => *non posse non peccare*
  - Armo voiman antamista oikeaan rakastamiseen; parantaa tahdon
  - Armo olemukseltaan Pyhä Henki
    - Paha tahto hyväksi tahdoksi, rakkauden vuodattaminen sydämeen
    - Oikea vanhurskaus: rakkauden avulla toimiva usko
  - Armon ulottuvuuksia
    - Edeltävä armo (*gratia praeveniens*)
    - Myötävaikuttava armo (*g. cooperans*)
      - » Ihminen ei kykene hyviin töihin ilman Jumalaa

6.6.2 Augustinus ja Pelagius

- Augustinuksen armo-oppi
  - Kestävyyden armo
- Hyväksyttiin Karthagon kirkkoprovinsin synodissa 418
  - Terveksitekevä armo
- Efeso tuomitsi pelagiolaisuuden

6.6.3 Semipelagiolaisuus

- Armo välttämätön pelastukseen
- Jumalan odotettava ihmisen aloitetta
  - Vapaa tahto voi itsestään käsin astua Jumalaa kohti
  - Armon ja vapaan tahdon toimittava yhdessä
- Orangen synodi tuomitsi 529, mutta päätös hävisi vuosisadoiksi ja julkaistiin 1. kerran vasta 1538

6.6.4 Skolastiikka ja Tridentinum

- Armon käsittäminen Jumalan persoonalliseksi suosioksi ja ihmisessä olevaksi voimavaikutukseksi
- Armo eli vuodatettu rakkaus ihmisessä yliluonnollisena habituksena
- Tuomas: usko materia, jolle rakkaus antaa muodon; vain näin muodon saanut usko vanhurskauttaa
- *Tridentinum*: usko vanhurskauttamisen lähtökohta
  - iankaikkinen elämä palkka ja armo

6.6.5 Luterilaiset tunnustuskirjat

Perusero vanhurskauttamisopissa

CA IV (myös VI ja XX)

- ”vanhurskautetaan ilmaiseksi Kristuksen tähden uskon kautta, kun he uskovat, että heidät otetaan armoon ja että heidän syntinsä annetaan anteeksi...”

Vanhurskaus otettava aina vastaan uskolla lupauksen sanaan luottaen

7 Johdatus dogmatiikkaan

- Bengt Hägglund: Uskon malli / *Trons mönster*
  - 7.1 Jumalan todellisuus
  - 7.2 Luominen
  - 7.3 Kaitselmus ja predestinaatio
  - 7.4 Kristuksen persoona ja työ
  - 7.5 Kirkko ja sakramentit
  - 7.6 Laki ja evankeliumi
  - 7.7 Pelastus ja elämän tie
  - 7.8 Viimeiset tapahtumat

7.1 Jumalan todellisuus

7.1.1 Luonnollinen jumalatuntemus

7.1.2 Jumalan olemus ja ominaisuudet

7.1.3 Kolminaisuusoppi

7.1.1 Luonnollinen jumalatumemus

- Luomisessa kyky tuntea Jumala; lankeemuksen jälkeinkin kykyä tallella
  - Eri tavoin eri ihmisillä; joillain täysi tietämättömyys
- Jumalan tunteminen luonnosta yms.
  - Ei tuo täyttä tuntemista / Rm 1:18-
  - Paavalin puhe Areiopagilla: ”... jotta ihmiset hapuillen etsisivät Jumalaa ja kenties hapuillen löytäisivät hänet.” / Ap.t. 17:26-
- Ontologinen jumalatodistus (Anselm, 1077/78)
  - Koska Jumala on kaikkein täydellisin, hänellä on täydelliset ominaisuudet ja siten hänen on oltava olemassa

7.1.1 Luonnollinen jumalatuntemus

- Kosmologinen jumalatodistus
  - Luomisesta voi päätellä Luojan
- Finaalinen jumalatodistus
  - Luonnon tarkoituksenmukainen järjestys edellyttää, että joku on suunnitellut ja järjestänyt sen
- Jumalatuntemuksessa kyse enemmästä kuin teoreettisesta tiedosta
- Luther (IK, 1 käsky): Jumalaksi kutsumme sitä, miltä odotamme kaiken hyvän ja turvan

7.1.2 Jumalan olemus ja ominaisuudet

- Jumalan ominaisuudet ovat yhtä hänen olemuksensa kanssa
  - Jumala on vanhurskas ja vanhurskaus, rakastava ja rakkaus, pyhä ja pyhyys jne.
- Jumalan sisäiset ominaisuudet
  - Olemukseltaan hengellinen, näkymätön, ikuinen, muuttumaton, kuolematon ja kaikkialla läsnäoleva
- Jumalan ulkoiset ominaisuudet
  - Suhteessa luomakuntaan
  - Kaikkivaltias, hyvä, vanhurskas, viisas, vapasti toimiva
- Antropomorfismit: ihmisen kielen rajat
  - Inhimilliset ominaisuudet liitetään Jumalaan eri merkityksessä kuin ihmisiin

7.1.3 Kolminaisuusoppi

– ks. 6.1

– *Athanasium*

- Persoonia ei saa yhdistää, mutta niiden yhteistä olemusta ei saa hajottaa
- Yksi ainoa jumalallinen majesteetti, joka kuuluu jokaiselle kolmelle persoonalle; nämä kaikki yhtä iankaikkisuuden ja kunnian suhteen ja niillä samat ominaisuudet
- Kuvaa, miten persoonat eroavat toisistaan
- Pyhä Henki Isästä ja Pojasta

7.2 Luominen

7.2.1 Luomisusko ja luonnontiede

7.2.2 Gen 1 – 3 / luominen ja kehitys

7.2.3 Ihmisen luominen ja syntiinlankeemus

7.2.1 Luomisusko ja luonnontiede

- Jumala kaiken alku ja lähde, ihminen luotu Jumalan yhteyteen
- Luomisusko monin tavoin pelastususkon edellytys
- *Creatio ex nihilo* / bara vain tässä yhteydessä
- Nykytiede: ajan alku n. 13 000 000 000 v sitten
  - Ei pakota luopumaan luomisen ajatuksesta
  - Usko ylittää rationaalisen tiedon ja perustuu ilmoitukseen
  - Uskon ja tieteen näkökulmat samaan todellisuuteen

7.2.1 Luomisusko ja luonnontiede

- Suhteellisuusteorian mukaan aika katoaa, jos universumi katoaa
- Aika(kin) luotu
- Raamatun viesti Jumalasta Luojana =>
  - Jumala tärkein, ei maailma
  - Jumala hallitsee luomakuntaa
  - Jumala on läsnä kaikkialla; mitään ei ole ilman häntä
  - Kaikki luotu on riippuvuussuhteessa Jumalaan eikä sitä sen vuoksi saa asettaa jumalaksi

7.2.2 Gen 1 – 3 / luominen ja kehitys

- Gen 1-3 syntykonteksti tiedossa vain osin
- Sananmukainen tulkinta oli kiistanlainen jo ennen Darwinin Lajien syntyä
- Kehitysajatuksen voi liittää luomiskertomukseen
  - Kaikkea ei luotu yhdellä kertaa
- Kehitysoppi ei ole kaiken kattava selitys
- Kehitystä voi pitää yhtenä luomisen tapana
-

7.2.3 Ihmisen luominen ja syntiinlankeemus

- Ihmisellä erityisasema luomakunnassa sen osana
- Jumala puhalsi hengen ihmiseen, jonka oli luonut kuvakseen
- Kaikki Jumalan luoma oli hyvää, joten ihminen oli hyvä
- Ihmisellä tietoinen suhde Jumalaan
- ”Jumalan kuva ja kaltaisuus” (Gen 1:26)
  - Kirkkoisät yms: ”kuva” - ominaisuudet, jotka erottavat eläimistä (järki, tahto); ”kaltaisuus” - yliluonnolliset ominaisuudet (täydellinen vanhurskaus, iankaikkinen elämä...), jotka katosivat lankeemuksessa
  - Reformaatio hylkäsi erottelun
  - Kristus todellinen Jumalan kuva; uskon uudistamat muuttuvat Kristuksen kaltaisiksi

7.2.3 Ihmisen luominen ja syntiinlankeemus

- Ihmistä ei luotu kuolemaan vaan elämään Jumalalle
- Kuolema lankeemuksen seurausta
- Syntiinlankeemus (Gen 3)
  - Mitä synti on?
    - Jumalan tahdon rikkomista
    - Epäuskoa
    - Himoa
    - Ylpeyttä, ylimielisyyttä

7.2.3 Synti

VT

- tottelemattomuutta
- väärinteko, rikkomus

UT

- tottelemattomuus
  - Jumalan oikeutta ja lakia kohtaan
  - Jumalaa itseään kohtaan
- epäusko
- himo

7.2.3 Synti

UT jatkoa

- syyllisyyttä
- kohtaloa
  - ihmisessä asuva synti

jotakin mitä ihminen tekee

jotakin, missä ihminen on alkuperästään käsin

7.2.3 Synti

vanha kirkko

- synnin radikaalisuus hiipuu
  - Athanasios: monet pyhät vapaat synneistä
  - Kyrillos Aleksandrialainen: ihminen saapuu maailmaan synnittömänä
- ja kärjistyy
  - Tertullianus: oppi perisyynnistä
  - Augustinus

7.2.3 Synti

Augustinus

- ennen lankeemusta: *non posse peccare*
- lankeemuksen jälkeen: *non posse non peccare*
- hyvän puuttumista
- ylimielisyyttä
- itserakkautta
- himoa
  - *concupiscentia*
  - seksuaalinen libido

7.2.3 Synti

Luther

- pääsyntinä epäusko
- periytyy Adamilta
- tekosynnit perisyntien hedelmiä
- perisynti tulee todelliseksi tekosynneistä
- kohtaloa ja syyllisyyttä
- perisynti ei vapauta syyllisyydestä

7.2.3 Synti

CA 2

”Aadamin lankeemuksen jälkeen kaikki ihmiset, jotka lisääntyvät luonnollisella tavalla, syntyvät synnissä, so. ilman jumalanpelkoa, ilman luottamusta Jumalaan sekä pahan himon hallitsemina, ja että tämä alkusairaus ja perisynti on todella synti, joka tuomitsee ja tuo jo nyt mukanaan iankaikkisen kuoleman niille, jotka eivät kasteen ja Pyhän Hengen voimasta synny uudestaan.”

CA 19

”synnin alkusyy on kuitenkin pahojen, nimittäin Perkeleen ja jumalattomien tahto, joka silloin, kun Jumala vetää pois apunsa, kääntyy pois Jumalasta”

7.2.3 Synti

Apologia

- synti aina ihmisen persoonallinen teko
- JA epäpersoonallinen oleminen yhtä aikaa
- hyvän puutetta ja taipumusta pahaan

Sovinnonkaava

- perisynti juurtunut ihmisluntoon, mutta ei hänen luontoaan
- perisynti ihmislunnon syvä turmelus

7.2.3 Synti

Kuuluuko paha luontoon?

- eläinten käyttäytyminen
- >< syntiinlankeemus turmeli koko luomakunnan

Miten ihminen voi erottaa hyvän ja pahan?

- järki
  - Johtaako järki todella ihmisen toimintaa?
- omatunto
  - Onko omatunto aina oikeassa?
  - Pitääkö sitä aina noudattaa?

7.2.3 Synti

Onko synnillä sijaa nykyihmisen elämässä?

7.2.3 Synti

olemista ja tekemistä

perisyntioppi tuo esiin synnin universaalisuuden
ihmisellä synti käsissään ja samalla hän synnin
käsissä

tunnistettavissa yleisen ilmoituksen voimalla
selvästi nähtävissä vain erityisen ilmoituksen
valossa

kapinaa Jumalaa vastaan